

ಬಳ್ಳಾರಿ ಪರಿಸರದ ದ್ವಿಭಾಷಿಕತೆ

ರವಿ ಬಸವರಾಜ ಸಣಕಂಬಿ

ಬಳ್ಳಾರಿ ಪದದ ಉಲ್ಲೇಖವು ತುಂಬಾ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ, ದಂತಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಗೊಂಡಿದೆ. ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 'ಲೋಹಾಚಲ' ಎಂದೂ ಇತರ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಜಂಬೂದ್ವೀಪ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1040 ರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರರಾಜನ 'ಮದನತಿಲಕ'ವೆಂಬ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಳರಿ ನೋಂಪಿಗೆ ಗೌರವಸ್ಥ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೋಗಕೂಡದೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1100 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನ 'ಸಮಯಪರೀಕ್ಷೆ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಬಳರಿ' ಎಂಬುದು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಬನದ ಬಳಾರಿ' ಎಂತಲೂ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಎಕ್ಕಲ ದೇವಿಗಮಮಾ, ಲಕ್ಕನಿಗಂ ಬನದ ಬಳರಿಗಂ ಮೈಲಾರಂ, ಗಳ್ಳದೆ ಜಾತ್ರೆಯನಾಳ್ತಂ, ಮಕ್ಕಳಂ ಜೈನನಲ್ಲವೆಂತು ಕಾಳಂ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೈಲಾರಲಿಂಗ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಜನರು ಹೋಗುವುದನ್ನು ಖಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1363 ರಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿಯು 'ಬಸವಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ 'ದಿಟ್ಟ ಭಳಹರಿ' ಮಾರಿಗೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಶೇಖರ ವಿಳಾಸದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸೂಳೆಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಬಲಿಹಟ್ಟಿ 'ಮನ್ನಥ ಬಳಾರಿ'ಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕುರಿಮಾಡಿ ಕಡಿಯುತ್ತೇನೆ.. ಇಲ್ಲಿ 'ಮನ್ನಥ ಬಳಾರಿ' ಎಂಬುದು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಭಲಾರಿಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಸರು ಕುರುಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕ್ರಿ.ಶ.971ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿ ದೊರೆ ಕೊಟ್ಟಿಗನು 'ಸ್ಕಂದ'ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಇತ್ತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಳಾರಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಸಮೀಪದ ಸಿರಿವಾರದ ಕ್ರಿ.ಶ.1044ರ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆಯ ಸಾಮಂತ ಪಲ್ಲವರಸನು ಕಪ್ಪಿಗಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮಹದೇವರಿಗೆ ಎಂಟು ಮತ್ತರು, ಮರಕ್ಕೆ ಎಂಟುಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಶಿ ಭಳಾರಿಗೆ ಧಾರಾಳಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು ಎಂದಿದೆ. ಇದು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಭಳಾರಿ ಪದ ಬಳಕೆಯಾದ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.1100 ರಿಂದ 1141ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳರಿ ದುರ್ಗವು ಒಂದಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪದದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ, ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ, ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಭಾಷೆಯೆಂಬುದು ನಿಂತ ನೀರಲ್ಲ, ಅದು ಚಲನಶೀಲವಾದದ್ದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ 20 ರಿಂದ 30 ಕಿ.ಮೀ. ನಂತರ ಭಾಷೆ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಷೆಯು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸೊಗಡಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದು ಧಾರವಾಡ, ಮೈಸೂರು, ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕನ್ನಡದ ಆಡುನುಡಿಯು ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಒಂದು ಸಮುದಾಯ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಇಡೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೇ ವಿನಃ ಕೇವಲ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ. ಅದು ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದು, ತೆಲುಗು ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ, ಉರ್ದು ಭಾಷೆಗಳು ಸೇರಿದರೆ, ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಪಡೆದರೂ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಪಡೆದಿದೆ. ಇತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆ. ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಾನತೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರದಿಂದ ಬಂದ ವಲಸಿಗರ ತೆಲುಗು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾದರೆ, ಕನ್ನಡವನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಕನ್ನಡಿಗರು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ತೆಲುಗರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವ, ಮಾತನಾಡುವ ಒತ್ತಡ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆರೆತಿವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ತೆಲುಗರು ದ್ವಿಭಾಷಿಕರಾಗಿದ್ದು, ಕನ್ನಡ ತೆಲುಗು ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತೆಲುಗು ರೂಪಗಳನ್ನೇ

ಸೇರಿಸಿ ಮಾತಾಡುವ ಭಾಷಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮಗಳ ಮೇಲೂ ತೆಲಗಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವ ತೆಲಗರು ಅವರ ಕ್ಯಾಂಪುಗಳಿಗೆ ತೆಲಗು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೋಟೇಶ್ವರರಾವ್ ಕ್ಯಾಂಪನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಸಂವಹನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆ, ದೂರದರ್ಶನ, ರೇಡಿಯೋಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಲಗರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಒಂದು ದ್ವಿಭಾಷಿಕ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಆಂಧ್ರದ ಕಡಪ, ಕರ್ನೂಲು ಮತ್ತು ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಒಂದೇ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. “ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1400 ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೀಡೆಡ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್” ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತೃಭಾಷಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ, ತೆಲಗು, ಉರ್ದು, ತಮಿಳು, ಹಿಂದಿ, ಮಲೆಯಾಳಂ, ಮರಾಠಿ ಹಾಗೂ ಲಂಬಾಣಿ ಮುಂತಾದ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಿಕರನ್ನು ಸಹ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಡಾ. ಕೃಷ್ಣಪರಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ ಅವರು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಷಿಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. “ತೆಲಗು ಭಾಷಿಕರು ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಿಂತ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಿಕರು ತೆಲಗನ್ನು ಕಲಿಯುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದೆಯೆಂದು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಿಕರ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆಲಗಿನ ಕಡೆ ಇದೆ” ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಭಾಷೆಯ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿ ಧ್ವನಿ. ಮನುಷ್ಯನ ಮುಖವಿವರದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಧ್ವನಿಗಳಿಗಿಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಉಚ್ಚಾರಿತ ಧ್ವನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲಾ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಅವನು ತನ್ನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಡುನುಡಿ ಜೀವಂತ ಭಾಷೆಯ ಒಂದು ಸಹಜ ಲಕ್ಷಣ. ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಆಡುನುಡಿಯೇ ತಾಯಿ.

ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ ನಿಯಮಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳ ಸಹಿತ ಈ ರೀತಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಪದಾಂತ್ಯ ಪರಿಸರದ ‘ಎ’ ಕಾರವು ‘ಇ’ ಕಾರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡ	ಬಳ್ಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಶಾಲೆ	ಸಾಲಿ
ಸಜ್ಜೆ	ಸಜ್ಜಿ
ಶಾವಿಗೆ	ಸ್ಯಾವಿಗೆ
ಎಡೆ	ಎಡಿ
ನಡೆ	ನಡಿ
ಬರೆ	ಬರಿ

ಮೇಲಿನ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ನಾವು ‘ಶಾಲೆ’ಯೆಂಬ ಶಿಷ್ಟಪದವು ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ‘ಸಾಲಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪದಾಂತ್ಯದ ‘ಎ’ ಕಾರವು ‘ಇ’ ಕಾರವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ‘ಸಜ್ಜೆ’, ‘ಶಾವಿಗೆ’, ‘ಎಡೆ’, ‘ನಡೆ’ ಮತ್ತು ‘ಬರೆ’ ಪದಗಳು ‘ಸಜ್ಜಿ’, ‘ಸ್ಯಾವಿಗೆ’, ‘ಎಡಿ’, ‘ನಡಿ’ ಮತ್ತು ‘ಬರಿ’ಯಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಧ್ವನಿ ನಿಯಮ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಇ ಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಏ ಕಾರದಿಂದ ಅಂತ್ಯ ಗೊಂಡಿರುವ ಪದಗಳು ಸಹ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಪದಗಳು ಮೈಸೂರಿನ ಉಪಭಾಷೆಯಂತೆ ಏ ಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮನೆ, ಎಮ್ಮೆ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ತೊಗರೆ, ತೆನೆ, ಮಳೆ, ಕಳೆ, ಇರುವೆ, ದ್ವಾಸೆ, ಮಡಿಕೆ, ಬಾಡಿಗೆ, ಕುಂಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಗೂ-ಮೈಸೂರಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ‘ಆನೆ ಬಂತಾನೆ’ ‘ಯಾವೂರಾನೆ’ ‘ಮೈಸೂರಾನೆ’ ಈ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಮೈಸೂರಾನೆ ಪದದಿಂದ ಮೈಸೂರು ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಏ ಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಪದಾದಿಯ ‘ಅ’ ಕಾರವು ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ‘ಓ’ ಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳ್ಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಕಲ್ಲು	ಕೊಲ್ಲು
ಕಣ್ಣು	ಕೊಣ್ಣು
ಕಬ್ಬು	ಕೊಬ್ಬು
ಕಪ್ಪೆ	ಕೊಪ್ಪೆ

ಮೇಲಿನ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ‘ಕ’ ಕಾರದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಅಕ್ಷರವು ಸಜಾತಿಯ ದ್ವಿತ್ವವಾಗಿದ್ದರೆ ‘ಅ’ ಕಾರವು ‘ಬ’ ಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಡಾ. ಎಸ್. ಎಸ್. ಅಂಗಡಿಯವರು ತಮ್ಮ ಶೋಧನೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

‘ಅ’ ಕಾರಾದಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳು ಸಂಯೋಧಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ‘ಯ’ ಕಾರವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳ್ಳಾರಿ ಕನ್ನಡ

ಅಪ್ಪ	ಯಪ್ಪ
ಅಕ್ಕ	ಯಕ್ಕ
ಅವ್ವ	ಯವ್ವ
ಅಣ್ಣ	ಯಣ್ಣ

ಇಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡದ ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಕಗಳು ಪದಾದಿ ಪರಿಸರ 'ಅ' ಕಾರವು ಬಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಯ'ಕಾರವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಧ್ವನಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು, ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನಾಂಗದವರ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಪದಾದಿ 'ಅ' ಕಾರವು 'ಉ' ಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಹೂವು	ಊವ
ಹುಲಿ	ಉಲಿ
ಹುಟ್ಟಿಬಂದ	ಉಟ್ಟಿ ಬಂದ

ಮೇಲಿನ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಹ' ಕಾರವು ಲೋಪವಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದ ಮತ್ತೊಂದು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಹ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರಾಕ್ಷರ ಪದಗಳು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ 'ಕ' ಕಾರಕ್ಕೆ ಬದಲುಳ್ಳ 'ಳ' ಕಾರ ಬಂದು ವ್ಯಂಜನ ಗುಚ್ಚಗಳಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಕುರುಡ	ಕುಳ್ಳ
ಕರಡಿ	ಕಳ್ಳಿ
ಬುರುಡೆ	ಬುಳ್ಳಿ
ಎರಡು	ಎಳ್ಳು

ಮಹಾಪ್ರಾಣ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಪವಾಗಿವೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಖರ್ಚು	ಕರ್ಚು
ಛಿತ್ತಿ	ಚಿತ್ತಿ
ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ	ಇದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ
ಭಾಷೆ	ಬಾಸೆ

ಒಂದು ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವರ ಬರುವುದು.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಬಿಡು	ಬುಡು
ಮುಖ	ಮಕ
ಕಬ್ಬಣ	ಕಬ್ಬಣ

ಒಂದು ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಂಜನ ಬರುವುದು.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ನೋಟು	ಲೋಟು
ಜನ್ಮ	ಜಲ್ಮ
ವ್ಯಸನ	ಯಸನ

ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪದ ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷರ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಸೋಮವಾರ	ಸೋಮಾರ
ಅಮವಾಸ್ಯೆ	ಅಮಾಸೆ
ಸಹಾಯ	ಸಾಯ

ಕನ್ನಡದ ಸ್ವೀಕರಣ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಇ ಕಾರವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ವಿಮಾನ	ಇಮಾನ

ವಿಷ	ಇಸ
ವಿಧಿ	ಇದಿ
ವಿಚಾರ	ಇಚಾರ
ವಿರುಪಾಕ್ಷಿ	ಇರುಪಾಕ್ಷಿ
'ಚ' ಕಾರವು ಲೋಪವಾಗಿ 'ಸ'ಕಾರ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.	

ಶಿಷ್ಟ ಪದ	ಬಳ್ಳಾರಿ ಕನ್ನಡ
ಚೆಂಡು	ಸೆಂಡು
ಚಾಳಿ	ಸಾಳಿ
ಚೀಲ	ಸೀಲ
ಚಿಂತೆ	ಸಿಂತೆ

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಎ' ಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಧ್ವನಿ ನಿಯಮ ಗಮನಿಸಿದರೆ, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಅ' ಕಾರಾಂತ, ಪದಗಳು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ಧ್ವನಿ ನಿಯಮವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ 'ಅ' ಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದು. ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಲೂಕು ಹಾಗೂ ಸಿರುಗುಪ್ಪ ತಾಲೂಕು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆಲುಗು ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಜನರೊಡನೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ತೆಲುಗು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಕರೂಪಾಯಿ, ಡಬ್ಬು, ವಾಮು, ಪೊಗರು, ಎಮ್ಮೆ, ಕಟ್ಟುವಾಳು, ಸೇದ್ಯಂ, ಪಾಪಿಡಿ, ಬುರುದ, ಎದುಕು, ಕಮ್ಮಗ, ಕುನ್ನಮ್ಮನಂಗ, ಇದ್ದಿಲನ್ನು ಬಗ್ಗು ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಪದಗಳು ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಕನ್ನಡ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಉಪಭಾಷೆಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಕೆಲವು ಹೊಸ ಪದಗಳು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಓಸು, ಯೇಸೊಂದು, ಯೇಸು, ವಂಟುಂಟೆ, ಉಂಬಾನ, ತಿಂಬಾನಾ, ಜಗ್ಗಿ, ಆಗದಿದ್ದೇಗಿನ, ಅಪುಟಿನ, ಇಪುಟಿನ, ಚಿಗಿದು, ಜರ, ಸದ್ಯೇವು ಕೆಲ್ಲ, ಗಡಗಡ ಗಣ್‌ಮಕ್ಕು, ಯಣ್ ಮಕ್ಕು, ರೊಕ್ಕ, ಕುಂದು, ನಿಂದು, ಉಳ್ಳಗಡ್ಡಿ, ನಿಂತಗಂಬಂತಾನ, ಯದ್ಡ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಉಪಭಾಷೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಪದಗಳಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನಿಸುವಂತಹ ಅಂಶ. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಯ್ಯಾದಾನ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಅಯ್ಯ ದಾನ' ಎಂದು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಇ' ಕಾರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 'ಎ' ಕಾರವು ಬಂದು ಪದ ಮಧ್ಯೆ ಪರಿಸರದ ದ್ವಿತ್ವ ಲೋಪವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಅಯ್ಯಾದಾನ' ಎನ್ನುವ ಪದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಪಡೆದಿದೆ. **ಅವುಟಾನ** 'ಅವುಟಾನ' ಪದ ನಾಮಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ 'ಅವು'ಗಳನ್ನು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. 'ಅವು' ಎನ್ನುವ ಪದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬದಲಾಗಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಟ್ರನ್' ಎನ್ನುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: 'ಅವುಟ್ಟು ಕರ್ರೆಂಡು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಾಕು' **ಅತಡುವು** ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಅ ಸಲ' ಎನ್ನುವ ಪದಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಅತಡುವು' ಎಂದು ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಬರೆ 'ತಡ' ಎನ್ನುವ ಪದವು ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. 'ತಡ' ಎಂದರೆ 'ವಿಳಂಬ' ಎಂದು ಅರ್ಥ. 'ತಡ' ಮತ್ತು 'ತಡವು' ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: 'ಒಂದು ಅತಡುವು ನಿಮ್ಮೊರಿಗೆ ಬರಾಕ ಆಗಲಿಲ್ಲ'. **ಒಗುಲು** ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವೈಯಾರ ಎಂದು ಅರ್ಥ ನೀಡುವ ಈ ಪದ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಹುಶಃ ತೆಲುಗಿನಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಅಥವಾ ತೆಲುಗು ಪದವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲೂ ಅದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪದವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: 'ಆ ಹುಡುಗಿ ಏನು ಒಗುಲು ಮಾಡ್ತಾಳಪ್ಪೋ'. **ಕಮ್ಮಗ** ಇದು ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಚೆನ್ನಾಗಿರು' ಎಂದಾದರೂ ತೆಲುಗಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇದು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: 'ನೀನು ಬಾಳ ಕಮ್ಮಗ ಇದ್ದೀಯಿ ಬುಡು'. **ಕುನೆಮ್ಮನಂಗ** ಇದು ಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಮುದ್ದಾಗಿ' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಕುನ್ನಮ್ಮನಂಗ' ಎಂದು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: 'ಆ ಕೂಸು ಕುನ್ನಮ್ಮನಂಗ ಅಯ್ಯತೆ ನೋಡು'. **ಕೋರ್** ಶಿಷ್ಟ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಗುತ್ತಿಗೆ' ಎನ್ನುವ ಪದ ಬಳ್ಳಾರಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೋರ್ ಎಂದು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: 'ಈ ಸಲ ನೀನು ನೆಲ್ಲಚ್ಚೋ ವಲಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕೋರ್ ಕೊಡ್ತೀಯಾ?', 'ನಂದು ಸ್ವಂತ ವಲ ಇಲ್ಲಪ್ಪಾ, ಕೋರಿಗೈ ಮಾಡಿಕಂತೀನಿ'. ಹೀಗೆ ಅವರೇ ಗಿಡವನ್ನು 'ತಂಗಡಿ' ಗಿಡ ಎಂದು, 'ಭೈತಲೆ' ಎಂಬುದು 'ಪಾಪಿಡಿ' ಎಂಬ ಪದಗಳು ತೆಲುಗಿನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಬಂದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಭಾಗದ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ 'ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣಿಗೆ', ಬಾಳೆ ಪಂಚ್ಚು, (ತೆಲುಗು- ಅರಟಿ ಪಂಚ್ಚು), ಗೊತ್ತೇದು, ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, (ತೆಲುಗು-ತೆಲಿಯದು), ವಲ್ಲಂಟಾಡು, ಒಲ್ಲೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ಕನ್ನಡದ ಅರ್ಥ, (ತೆಲುಗು-ವದ್ದಂಟಾಡು), ಒಕ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಆದರೆ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರೂಪಾಯಿ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವುದು ರೂಢಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯಂತೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ, ವೈಯ್ಯಿರೂಪಾಯ್ಲು ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕ ವೈಯ್ಯಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಬಳ್ಳಾರಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಬೆಂಗಳೂರು 1972
2. ನಾಡು ನುಡಿಯ ರೂಪಕ, ಶಿವರಾಮ ಪಡಿಕ್ಕಲ್ ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ 2001
3. ಬರೀ ಕಥೆಯಲ್ಲೋ ಅಣ್ಣ, ಕುಂ. ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ, ಸಿ.ವಿ.ಜಿ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ ಬೆಂಗಳೂರು 2004.
4. ಕುರುಗೋಡು, ಬಾಲಸುಬ್ರಮಣ್ಯ ಕವಿವಿ ಹಂಪಿ 2003.
5. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರು, ಕವಿವಿ ಹಂಪಿ 1998 ,

